

Analiza prostornog ponašanja u kafiću Gradska kafana u Bačkoj Topoli

Rad predstavlja analizu prostornog ponašanja u kafiću Gradska kafana u Bačkoj Topoli. Na osnovu razgovora sa redovnim posetiocima kafića, ustanovljeno je da postoje određeni obrasci ponašanja i da na te obrasce utiču različite društvene kategorije. Iz analize se zaključuje da se važne kombinacije kategorija iz okruženja usvajaju i reprodukuju, odnosno ponavljaju određenim prostornim ponašanjem.

Uvod

Cilj ovog istraživanja je bio da utvrdi i pokaže kako se koristi prostor u kafiću Gradska kafana u Bačkoj Topoli. Moja prvobitna zamisao je bila da ispitam razloge zbog kojih ljudi u kafiću uvek stoje na određen način prema utvrđenom rasporedu. Istraživanju sam pristupila neformalnim razgovorima sa konobarima kafića, koji su mi potvrdili da postoje određeni obrasci ponašanja i prostorne podele ljudi u kafiću, a kasnije sam i intervjuisala ljude koji tamo redovno izlaze. U analizi pokazujem da se kroz prostorno ponašanje iskazuju, usvajaju i reprodukuju neke društvene kategorije. Na kraju sam zaključila da se kombinacija kategorija, koja je vezana za određen deo prostora, ispoljava prostornim ponašanjem.

Teorijsko-metodološki okvir

Pjer Burdije je proučavao način na koji ljudi uče kulturu, odnosno način na koji određena društvena pravila i kategorije bivaju usvojene. U studiji o ka-

bilskoj kući "Kuća ili obrnuti svet", Burdije sugerise da predmeti nisu mrtve stvari, nego da nose poruku, odnosno da imaju posebno značenje. Autor pokazuje da se materijalnim stvarima daju posebna značenja, koja bivaju usvojena kroz telesno i prostorno ponašanje – kroz interakciju sa predmetima (Burdije 1999: 39-52).

Burdije je primetio da postoje značenja koja su važna za određenu kulturu. Burdije je ukazao da je u kabilskom društvu veoma važna kategorija roda, primećujući način organizovanja prostora u kući, a i izvan nje. U studiji pokazuje da način organizovanja prostora odražava osnovne vrednosti kabilskog društva, i da se te vrednosti usvajaju preko tela, odnosno kroz telesnu praksu.

Postoje pravila ponašanja i pravila korišćenja određenih predmeta i delova prostora. Značenja koja se pridaju različitim aktivnostima se, po Burdijeu, doživljavaju i prenose putem tela. Pravila i značenja materijalnih stvari bivaju usvojena kretanjem tela u različitim aktivnostima koje se ponavljaju, kao na primer kroz pravila o držanju tela prilikom spavanja, sedenja, načina govora, jela; kroz pravila o kretanju (spolja/unutra, muški/ženski prostor), kroz mesto tela u prostoru (za goste, bolesne, umrle, itd.). Prostorno ponašanje kulturno je konceptualizovano i predstavlja sliku sveta i društvenih struktura u tom svetu. Prema tome, prostorno ponašanje se pojavljuje kao rezultat kulturnih procesa u koje je uključeno.

Autor smatra da će način na koji će ljudi poimati svet u kome žive biti određen položajem pojedinca ili grupe u društvu. On naglašava zavisnost ponaša-

Jasna Žugić (1989), Janoša Gomboša 3, Bačka Topola, učenica 3. razreda Gimnazije "Dositiej Obradović" u Bačkoj Topoli

MENTORI:

mr Jana Baćević, University of Oxford, UK

Nataša Bošković, apsolventkinja na Odeljenju za etnologiju i antropologiju, Filozofski fakultet, Beograd

nja i mišljenja od materijalnih uslova u kojima pojedinac ili grupa živi. Ti materijalni uslovi određuju položaj pojedinca ili grupe u kulturi i tako određuju shvatanje položaja u svetu u kom pojedinac ili grupa živi.

Burdije objašnjava da se kulturna pravila i kategorije ne odražavaju samo korišćenjem prostora i predmeta unutar kuće, nego i izvan nje, u okruženju. Drugim rečima, okruženje (društvena zajednica, prostor izvan kuće) je takođe kulturno određeno, a sama kuća je uređena tako da prikazuje te kulturne kategorije i pravila. Sa stanovišta okruženja, kuća je kao mikrokosmos, koji je uređen po istim principima kao i okruženje.

Opis građe

Kafić, u kojem sam proučavala prostorno ponašanje, otvoren je pre dve i po godine. Jedan je od najvećih kafića u Bačkoj Topoli i, po priči konobara, radi veoma dobro. Radnim danima prostor Gradske kafane funkcioniše kao kafić, dok vikendom postaje klub, gde ljudi više ne sede, nego stoje.

Neformalnim razgovorima sa konobarima kafića ukazano mi je na pet većih grupa ljudi koji su redovni posetioci kafića. Intervjuisala sam dvanaestoro ljudi, po nekoliko ljudi iz svake grupe, od kojih je šest osoba muškog pola i šest osoba ženskog pola, starosne dobi od 17 do 27 godina, u periodu od 20. maja do 25. juna 2007. godine, na teritoriji Bačke Topole.

Ispitanici su mi pričali o grupi sa kojom izlaze, a svaka grupa prezentuje skup ljudi ("društvo") koji zajedno provode vreme u Gradskoj kafani:

Ispitanici izlaze u Gradsku kafanu zbog *atmosfera, društva, navike, muzike, lepih konobara, i u nedostatku drugih lokala*. Po mišljenju ispitanika ovaj kafić se razlikuje od ostalih lokala po *lepšem ambijentu, savremeniji je, muzika je bolja, ozbiljniji ljudi tamo izlaze, više je elitno od drugih lokala*, odnosno *to je vrh za Topolu*. Skoro svi ispitanici su primetili da druge grupe imaju svoja mesta, pa su čak znali da mi opišu kako kafić izgleda subotom uveče, dok u drugim lokalima gde izlaze nemaju neko određeno mesto i više se kreću kroz sam kafić. Uglavnom svi ispitanici izlaze i na druga mesta, i to prvo u Gradsku kafanu, pa posle odu negde drugde. Pričaju sa onim ljudima koji im priđu ili koji se tu slučajno zadese (kod šanka, kod malog šanka, koji se nalazi pored prolaza za WC, kod ulaza).

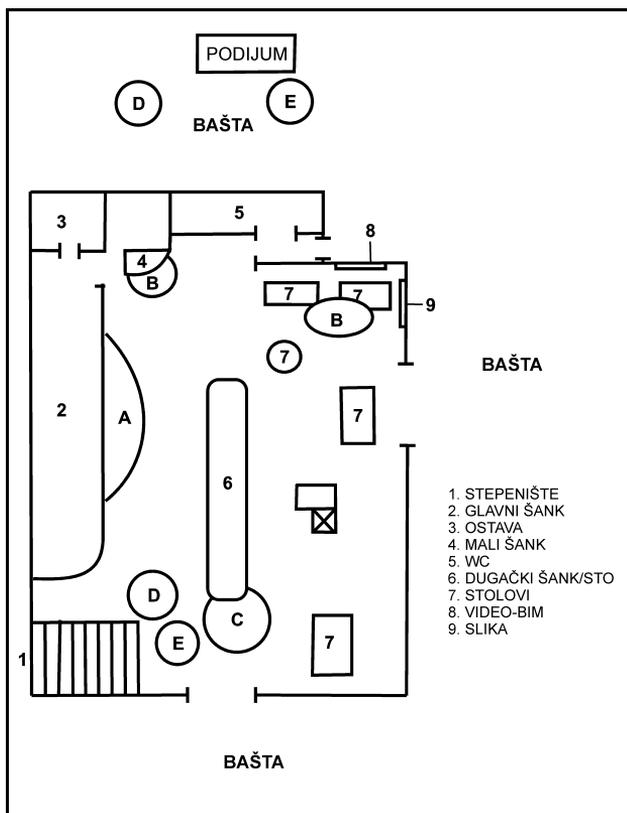
Ispitanici iz grupe A su među najstarijima – starosti od 23 do 26 godina i uglavnom su osobe muškog pola. Grupa A svoje mesto nalazi za glavnim šankom. Jedan od ispitanika iz te grupe čak govori: "Šank, to je moje mesto, tu pripadam, to je moja prirodna neka sredina". Mesto za šankom im veoma odgovara jer "je praktično kad nas ima puno" i "brže nam stigne piće". Grupa A se tokom skoro celog svog izlaska u Gradsku kafanu ne pomera sa mesta – ponekad odu do WCa, i nigde više. Ova grupa pije tzv. žirafe, odnosno pivo od tri litre, koje se nalazi u velikim čašama i koje se toči.

Grupa B, koju takođe čine stariji i to od 24 do 27 godina, osobe muškog pola, ima dva mesta: kod malog šanka i kod slike. *Uvek istu turu imamo – udeš u Kafanu, onda za onaj mali šank ovamo kod kuhinje i tu stojiš celo veče. Malo se ode do WCa, odeš tamo pored slike, gde je projektor i to je to, to je ceo smisao izlaska*. Oni piju koktele, znaju se sa konobarima, usluga im odgovara, a izlaze baš u taj kafić usled *nedostatka drugih lokala*.

Grupa C najčešće stoji kod ulaza. To je grupa starosne dobi od 19 do 21 godina i ona se ne zadržava dugo u kafiću. *Popijemo koje piće i onda produžimo dalje*, ali je svake subote tamo, na istom mestu. Oni stoje na ulazu jer *to je mesto sastanka, da možemo odmah da izađemo i da se ne bi probijali*. Ovu grupu čine osobe muškog pola, fudbaleri, i oni izlaze u Gradsku kafanu zato što, kako kažu, nema drugih lokala gde bi mogli da izlaze.

Grupu D čine osobe ženskog pola, i ona ima više mesta na kojima stoji. U ta mesta spadaju stepenište blizu ulaza i isključivo zadnji deo bašte. U prednjem delu bašte uglavnom sede stariji ljudi i to je jedan od razloga zašto grupa D više voli da sedi u zadnjem delu. To opisuju ovako: "Jadno mi je da sedim sa ljudima, starijim. Tatinim vršnjacima." Ni oni se ne kreću mnogo, samo do WCa, a retko pričaju sa nekim poznanikom koga sretnu. Starosne su dobi od 16 do 18 godina i idu u gimnaziju opšteg tipa.

Grupa E, koju čine ispitanici starosnog doba od 17 do 18 godina, ženskog pola, takođe ima svoje mesto – kod ulaza. Ukoliko sede u bašti, onda su u zadnjem delu – pored podijuma. Kad ta grupa dođe na svoje mesto, ne kreće se mnogo, samo do WCa i nazad. Ispitanici su učenici gimnazije opšteg tipa i izlaze u Gradsku kafanu, u vremenu od 22:30 ili 23:00 do 00:00, zato što je tada *svaki drugi lokal prazan*.

Slika 1.
Prostorna šema kafića Gradska kafana

Figure 1.
Spacial scheme of the *Gradska kafana* pub with the surrounding garden (BAŠTA) and podium (PODIJUM);

1. Staircase
2. Main bar
3. Pantry
4. Small bar
5. WC
6. Long bar/table
7. Tables
8. Projection screen
9. Painting

Different groups of visitors are marked with A through E

Analiza

Na osnovu odgovora ispitanika sam napravila skicu (slika 1) na kojoj se vidi gde se koja grupa nalazi u kafiću. Primetno je da su grupe međusobno jasno podeljene, na osnovu nekoliko kategorija. Sve te grupe se slično ponašaju – imaju svoj određen prostor u kafiću, ne koriste drugi prostor, osim zbog sporednih aktivnosti (odlazak do šanka ili WC-a). Grupe imaju svoj prostor, kojeg se čvrsto drže, tako da ne dolazi do komunikacije među grupama. Pripadnici jedne grupe često se i ne približavaju pripadnicima drugih grupa, jer se osećaju odbačeno i neprijatno kada im priđu, dok u drugim lokalima dolazi do promene prostora koji se koristi i komunikacije.

Prostorno ponašanje prati određen obrazac, i strukturirano je kroz nekoliko važnih kategorija. Kao jedna od ključnih kategorija izdvojilo se starosno doba, odnosno opozicija:

STARO : MLADO

Ova binarna opozicija se vidi u više primera. Pri-metila sam da se starije grupe (grupe A i B) nalaze u zadnjim delovima kafića. Te grupe imaju centralna mesta kao što su glavni šank, mali šank i fotelje kod slike. Grupe A i B se koriste pogodnostima kojima druge grupe ne mogu da se koriste – na primer oni piju pivo iz tzv. žirafa (ima ih samo 3 u celom kafiću, a samo oni koji su najbliže stignu da ih naruče), konobari su im uvek na raspolaganju, najbrže im stiže piće, imaju određeno, stalno mesto gde sede, a grupa B koristi jedine fotelje u kafiću. Centralna mesta unutar kafića se nalaze u zadnjim delovima zbog samog enterijera, međutim, bašta kafića izgleda isto i u prednjem i u zadnjem delu. Uprkos tome, i u bašti takođe postoji prostorna podela koja prati podelu staro:mlado i to takva da se u zadnjim delovima nalaze mlađe grupe, a u prednjim, prema ulici, starije grupe.

Suprotno tome, mlađe grupe (C, D i E) nalaze se u prednjim delovima kafića, prema ulazu. U tom prednjem delu nema stolica, tako da mlađe grupe ni nemaju uslove za određena i stalna mesta. Ove grupe

posle izvesnog vremena napuste kafić i odlaze u druge lokale, za razliku od starijih grupa koje ceo svoj izlazak provedu baš u ovom kafiću.

Sledeća kategorija koju sam primetila bila je kategorija roda, koja se zasniva na opoziciji:

MUŠKO : ŽENSKO

Osobe muškog pola se nalaze u zadnjim delovima kafića, a osobe ženskog pola u prednjim, isto kao što su stariji ljudi u zadnjim delovima, a mlađi u prednjim. Ove dve opozicije se međusobno prepliću i to na ovaj način:

STARO	MLADO
MUŠKO	ŽENSKO

Osobe muškog pola koriste pogodnosti, na centralnim su mestima, dok su osobe ženskog pola u perifernim, prednjim delovima. Drugim rečima, stariji su uglavnom muške, a mlađi uglavnom ženske osobe.

Ove dve kategorije se mogu svrstati u jedan šablon po kojem će jedna kategorija biti sa jedne, a druga sa suprotne strane. Međutim, da je prostor podeljen na osnovu ovih kategorija, postojale bi samo dve grupe, a ne pet grupa. Na prostorno ponašanje ne utiču samo starosno doba i rod, već još neke kategorije. Jedna od tih kategorija je:

PROFESIJA

Profesija utiče na to kako i zašto će se grupe odvajati jedna od druge. Tako postoji grupa C koju čine fudbaleri i grupe D i E koje čine gimnazijalke. Grupe A i B nisu grupe određene profesije, nego su to *društva iz kraja*. Mlađe grupe se na osnovu profesije razlikuju i odvajaju od svih ostalih grupa. Fudbaleri i gimnazijalci imaju svoje prostore, i ostali imaju svoje prostore. Podelom grupa prema profesiji prostorna podela se komplikuje. Tako više nema dve stabilne kategorije po kojima će se svi grupisati, nego ima više kategorija, pa i više grupa. Grupe D i E imaju istu profesiju, ali ipak predstavljaju dve različite grupe. Tu sam primetila još jednu kategoriju po kojoj se razlikuju i starije i mlađe grupe, bez obzira na profesiju.

Ta kategorija je:

URBANO : RURALNO

Ova kategorija se takođe ne može staviti u obrazac staro:mlado ili muško:žensko, i zato prikazuje novi aspekt sa kojeg se može posmatrati pros-

tor u kafiću. Postoje grupe koje sebe smatraju urbanim, međutim nema grupa koje sebe smatraju ruralnim. Zato ova kategorija važi samo u jednom pravcu: urbano → ruralno, što znači da oni koji sebe vide kao urbane definišu druge kao ruralne. Ispitanici na urbanost ne gledaju kao na to da li je osoba iz urbane sredine ili ne, nego da li je osoba informisana, da li učestvuje u javnom životu i koju vrstu muzike sluša. Zato postoje grupe kojima su sve prethodne kategorije (starost, rod i profesija) jednake, a ipak su odvojene jedna od druge. Ovakvo viđenje sebe i drugih odvajaju grupu B od grupe A i grupu E od grupe D, s tim da su grupe B i D urbane, a ostale (A i E) su ruralne.

Po ovim kategorijama sam predstavila svaku grupu na ovakav način:

Grupa A: staro, muško, – , ruralni;

Grupa B: staro, muško, – , urbani;

Grupa C: mlado, muško, fudbaleri, – ;

Grupa D: mlado, žensko, gimnazijalci, urbani;

Grupa E: mlado, žensko, gimnazijalci, ruralni.

Diskusija i zaključak

Analizirajući odgovore i iskoristivši teorijske uvide Pjera Burdijea, ustanovila sam da se važne kategorije iz okruženja/društva (starost, rod, profesija i urbanost) usvajaju i reprodukuju, odnosno ponavljaju određenim ponašanjem kroz prostor. Jasno su uočljiva pravila, koja su otelotvorena ponašanjem i položajima tela (određen deo prostora koriste određene grupe, u tuđi prostor se ne zadire). Ne dolazi do velikih promena u korišćenju prostora zato što se ova pravila usvajaju, prihvataju i iznova uspostavljaju.

Burdije smatra da se podela prostora i aktivnosti u kući vrši na osnovu rodnihi principa. Posmatrajući razliku značenja i način upotrebe prostora prvenstveno u zavisnosti od rodnihi odnosa, Burdije zane-maruje postojanje različitih kategorija muškaraca i žena. Njegov rad "Kuća ili obrnuti svet" jedan je od najviše navodenihi radova u istraživanjima o Alžiru. Međutim, kako iznosi Gabriela Vom Bruk (Bruck 1997), u radovima koji se bave Srednjim Istokom istraživači nisu nalazili da je Burdijeov model kabil-ske kuće primenjiv i izvan Alžira.

Kao i Burdije, ona smatra da se prostorna značenja prikazuju telesnom praksom žena i muškaraca. Međutim, dodaje da postoje prostome podele na os-

novu rodnih, kako je prikazao Burdije, ali i ne-rodnih kategorija, kao što su starost i status u srodničkom sistemu i društvenoj zajednici, što je on zanemario. Takođe utvrđuje da prostor unutar kuće nikad nije jasno privatn ili javan, odnosno da granice između ova dva domena ne mogu biti jasno povučene zato što se stalno menjaju u zavisnosti od kategorija ljudi koji prebivaju u tom prostoru. Međutim, prostor u Gradskoj Kafani najčešće okupiraju iste grupe ljudi, pa se značenje vezano za prostor ne menja.

Prostorno ponašanje u kafiću u Bačkoj Topoli uslovljavaju različite društvene kategorije (starosti, roda, profesije i urbanosti), koje su ključne identitetske kategorije u društvu i koje oblikuju prostor, makar i u ovom malom, vrlo lokalizovanom kontekstu. Takođe, nijedna od kategorija ne određuje sama značenje vezano za prostor, nego određena kombinacija, mreža kategorija daju potpuno značenje tom prostoru. Usled različite kombinacije kategorija grupe se dele i, koristeći samo jedan određen deo prostora, svoju kombinaciju kategorija vezuju za taj isti prostor. Tako ne dolazi do mešanja među grupama, niti do promene mesta u kafiću. Drugim rečima, postoje pravila ponašanja i pravila korišćenja određenih predmeta i delova prostora. Ta pravila se usvajaju i reprodukuju preko tela, odnosno kroz telesnu praksu.

Literatura

Ber V. 2001. *Uvod u socijalni konstrukcionizam*. Beograd: Zepter Book World

Burdije P. 1999. Kuća ili obnuti svet. U *Nacrt za jednu teoriju prakse*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Ivanović Z. (s. a.) Teorija prakse – Pjer Burdije. Tekst u rukopisu na odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu

Vom Bruck G. 1997. A house turned inside out: Inhabiting space in Yemeni City. *Journal of Material Culture*, 2: 139.

Jasna Žugić

Analysis of Spatial Behaviour in the *Gradska kafana* pub in Bačka Topola

The paper represents an analysis of spatial behavior in the *Gradska kafana* pub in Bačka Topola. According to regular visitors of the place, there are very specific patterns of spatial behavior. Patterns and rules of behaviour are shown and reconstructed following Pierre Bourdieu's theory of implicit learning of culture through behavior and practice. I argue that spatial behavior of visitors is structured according to different social categories. The analysis shows that the most important social categories shaping spatial behavior are gender, age, profession and urbanity.

